

Лев Биковський

ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ (1897—1966)

Дня 23 квітня 1966 відійшов від нас на 69-му році життя проф. Василь Васильович Дубровський. Покійний був видатним науковцем-істориком, тюркологом, знавцем чорноморського простору, метким публіцистом, а передовсім палким патріотом, культурно-національним і громадсько-політичним діячем. По своїй вдачі був надзвичайно чесною, ідейною, наполегливою в праці і прямолінійною людиною. Проф. В. Дубровський був членом Редакційної Колегії «Українського Історика» і членом Управи Українського Історичного Товариства.

Народився В. Дубровський 19 травня 1897 р. на Лісковиці, пригороді м. Чернігова в свяченичій родині. Після навчання в Духовному Училищі й Духовній Семінарії в Чернігові вступив він у 1915 р. до Ніженського Історико-Філологічного Інституту ім. кн. Безбородька, який закінчив у 1919 р. Був залишений при Інституті як проф. стипендіят по кафедрі Історії України. Але аспірантуру довелось йому виконати тільки в 1923—25 рр. при Харківській Науково-Дослідній Катедрі Історії Української Культури під керуванням акад. Дм. Багалія. Оборонив дисертацію — «Селянські рухи на Україні після 1861 р.» і в 1925 р. отримав звання науковця за фахом історії України.

Впродовж 1920—25 рр. В. Дубровський викладав історію України в Чернігівському Інституті Нар. Освіти, а в 1925—28 роках в Харківському Інституті Народної Освіти. Після того працював при кафедрі Історії Укр. Культури ім. акад. Дм. Багалія, як науковий співробітник та у Всеукраїнській Наук. Асоціації Сходознавства в царині тюркології (1930—33 рр.). В Асоціації Сходознавства, як її науковий співробітник брав участь в складанні українсько-азербайджанського словника. Словник той не був виданий, а його співробітники, а в тому числі і В. Дубровський, були заарештовані в 1933 р.

В 1929 році В. Дубровський брав участь в семінарі Азійського Музею Російської Академії Наук в Ленінграді, де прослухав виклади визначних сходознавців. У 1924—30 рр. працював в Історичній Секції ВУАН.

Крім того проф. В. Дубровський був інспектором Охорони Пам'яток Культури в Управлінні Наукових Установ (1925—29); відповідальним секретарем Шевченківського Комітету (1925—33); відповідальним секретарем Центральної Комісії увічнення пам'яті М. Коцюбинського (1926—33); головою Історичної Секції Харківського Наукового Т-ва (1925—29).

У листопаді 1933 р. проф. В. Дубровського заарештовано з обвинуваченням в «контрреволюційності» та «буржуазному націоналізмі». У 1934 р. його засуджено на 5 літ ув'язнення в концтаборах. На заслання він пробував від червня 1934 до половини 1939 р. в Забайкалі (БАМЛАГ, в таборі на ст. Урульга, Байкало-Амурський лагерь).

Після звільнення з БАМЛАГ-у проф. В. Дубровський склав докторантський іспит у 1939 р. при Інституті Історії Академії Наук ССРСР, але прий-

мальна Комісія через його «лагерне минуле» не допустила його до цього звання. У наслідок того, як обмежений в свободі рухів по 42-ох більших містах ССРСР, він тинявся по Україні, вчителюючи з перешкодами на провінції аж: до 1941 р.

З відступом советських військ В. Дубровського відновили в правах професора Харківського Університету. Одночасно став він головою заснованого Т-ва «Просвіта». Між іншим з його ініціативи було влаштовано тоді в «Просвіті» виставку жертв укр. народу під час советського панування на Україні.

Вкінці літа 1943 р. проф. В. Дубровський емігрував з родиною на захід: Вишиця, Львів, Криниця, Герсфельд, Штуттгарт, Мюнхен...

Перебуваючи в таборах українців-втікачів брав діяльну участь в культурно-національній праці. Був обраний дійсним членом Празького Українського Наукового Т-ва, д. членом НТШ та членом УВАН. В Німеччині, а потім в ЗДА, брав діяльну участь в справах Української Автокефальної Православної Церкви. Редагував кілька часописів, у тому числі «Короткі Вісті», від 1945 р. в с. Гроссобрінген під Ваймаром, перший український часопис на еміграції по другій світовій війні в Німеччині. Будучи чільним членом «Харківської Групи» емігрантів, брав активну участь в її діяльності і редагував від 1952 р. часопис «Український Селянин», який згодом був перенесений до ЗДА.

Перебуваючи на скитальщині в Німеччині, проф. В. Дубровський брав особливо діяльну участь в боротьбі з акцією советів «повороту українців на родину». З цього приводу пережив багато прикростей як з боку советських чинників, так і американських окупаційних влад. В наслідок того довший час не міг він виїхати до Америки.

Щойно у 1956 р. проф. В. Дубровський разом з родиною прибув до ЗДА. Оселився в м. Річмонд, Вірджинія, де і проживав до кінця свого життя. Працював в місцевому музеї, а у вільні години в стейтовому архіві. В ньому виявив багато матеріялів з історії громадянської війни 1861—65 рр., які опублікував в американській пресі. Позатим дописував до українських і американських часописів, був постійним співробітником турецького журналу «Дергі» (Мюнхен). Був діяльним членом Вірджинської Історичної Асоціації і членом-кореспондентом УВАН у США, підтримуючи зв'язки як з Централєю УВАН в Нью-Йорку, так і з її групою в Денвері, Колорадо. Такий був тернистий життєвий шлях цього невтомного і відданого працівника на національній ниві.

Впродовж свого плідного життя проф. В. Дубровський виявив себе також численними працями-книжками, брошурами, причинками, статтями, спогадами, перекладами ітп. наукового і публіцистичного характеру. Можемо спробувати загальною укласти їх хронологічно, у три періоди: в краю, на скитальщині й в ЗДА. Реєстр головніших наукових праць проф. В. Дубровського, опублікованих в ССРСР та в Україні, впродовж 1928—33 рр., обіймає біля десяти позицій. Першою була його дисертація — «Селянські рухи на Україні після 1861 р.», т. I, ДВУ, 1928, 1 + 215 ст. + мапа. За нею слідували — «Нариси з історії Чернігівської Тройцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст.», Київ, 1928, 65 ст.; «Перша фабрика на Україні», ДВУ, 1930, 118 ст. + мапа; «Музеї на Україні», ДВУ, 1929, 59 ст.; «Історико-Культурні заповідники та пам'ятники України», ДВУ, 1930, 75 ст.; «Життя й діла Феодосія Углицького (Полоницького)», ДВУ, 1930, 190 ст.; «З побуту українських монахів другої половини XVIII ст.», ДВУ, 1930, 44 ст.; «Рефік Халід «Ятик Еміне», ЛІМ, Харків, 1931, 44 ст., переклад з турецької з по-

ясненнями; Омар Сейф Еддін «Оповідання», Рух, Харків, 1932, 163 ст., (переклад з турецької з передмовою і коментарями), «Якуб Кадрі-Нур Баба», Рух, Харків, 1933, 230 ст. (переклад з турецької з передмовою і коментарями).

Книжковий дорібок проф. В. Дубровського доповнюють ще біля 17 наукових статей і причинків, розкиданих по різних періодиках на Україні впродовж 1927—33 р.

Крім того слід згадати численні публіцистичні статті, рецензії, замітки, новели по різних укр. журналах, збірниках і газетах того часу.

Всі згадані праці проф. В. Дубровського, що їх видано в ССРСР та на Україні, совєтська влада сконфіскувала!

Свої писання на скитальщині проф. В. Дубровський розпочав причинком — «Араія Пульхерія Івановни» («Записки Укр. Істор. Філолог. Т-ва», Прага, т. V, 1944). Але надобре розвинув наукову й публіцистичну творчість від 1945 р. Він діяльно включився у відновлену на чужині діяльність Українських Науково-Дослідчих Інститутів. Від того часу аж до свого виїзду до ЗДА (1945—1956) він опублікував понад 25 різних розвідок, статей, причинків ітп. під своїм повним, або скороченим (В. Д.) прізвищем та псевдонімами: В. Черногай, І. Захаревський-Лісковицький, В. Лісковицький, Історик, Іллінський, тощо. З них головніші: «Батько Нестор Махно-український національний герой», Герсфельд 1945, 26 ст., 31 x 22 (Вид. «Укр. Чорноморського Інституту», ч. 29). «Україна й Крим в історичних взаєминах», Женева (Майнц Кастель) 1946, 44 ст., 31 x 22 (історико-бібліографічна студія), вид. «Укр. Морського Інституту», ч. 52); Гайнц-Грісбах-Туған — «Новітнє турецьке красне письменство» — Авторизований переклад з німецької мови під ред. проф. В. Дубровського, На чужині (Корнберг) 1948, 28 ст., 20 x 15 (З передмовою редактора); Вид. «Укр. Морського Інституту», ч. 63; «Хочемо одного — Бути вільними! Коротка історія укр. групи Ваймар-Герсфельд-Канштадт-Герфа-Герсфельд». Женева (Майнц Кастель) 1947, 28 ст., 30 x 22. Матеріяли для історії нової укр. еміграції, ч. 1. (Ізза цієї публікації проф. В. Дубровського було позбавлено права виїзду до ЗДА на довший час! Брошуру «на правах рукопису» було видано під псевдонімом — В. Лісковицький); «СССР як федерація». Женева (Майнц Кастель) 1946, 13 ст., 30 x 21. Вид. «Науково-Дослідчої Катедри Москвознавства», ч. 4.

До цих п'яти книжкових публікацій, пера проф. В. Дубровського, слід долучити понад 20 причинків і статей наукового і публіцистичного характеру, розкиданих переважно по: Чорноморських, Океанічних, Всеукраїнсько-Громадсько-Релігійних, Всеукраїнських ітп. збірниках, що виходили на правах рукопису впродовж 1945—1948 рр. на скитальщині. З того слід згадати надзвичайно докладну рецензію на твір Ів. Багряного — «Тигролови», вид. «Прометею», Новий Ульм 1947, част. 1, 168 ст. + част. 2, 138 ст., п. 3. «Поема всепереможного оптимізму» («Океанічний Збірник», кн. 3, Женева (Майнц Кастель) 1947, стор. 35—45, з підписом — В. Черногай.) Вона була згодом передрукована в двох числах місячника «Нові Дні», Торонто. Кілька важливих причинків з царини тюркології було опубліковано в газеті «Українські Вісті», Новий Ульм (1950—1952), в турецькому журналі «Дергі» (Мюнхен, 1955—56) та стаття про «Тюркський Азербайджан» в «Нових Днях» (1953, ч. 46, стор. 11—15 і ч. 47, стор. 19—22).

Переїхавши до ЗДА (1956), проф. В. Дубровський зустрівся, подібно іншим імігрантам, з початковими труднощами заробіткового, ізолюваного від більших укр. осередків, акліматизаційного ітп. характеру. Він цим дуже переймався і вони значно загальмували його наукову й публіцистичну діяльність. Він продовжував, по інерції, редагувати деякий час часопис

«Український Селянин», орган Союзу Земель Соборної України — Селянської Партії, до котрої він належав, містив в ній різного роду статті й замітки, тощо.

У 1959 р. проф. В. Дубровський відгукнувся на смерть проф. д-ра М. Ветухова своїм причинком п. з. — «Михайло Олексієвич Ветухів-спогад після вістки про його передчасну смерть». Цей спогад був виголошений на жалібному засіданні Денверської Групи УВАН, дня 10 жовтня 1959 р., і потім пересланий до централі УВАН у Нью-Йорку для вміщення в запроєктованому «Науковому Збірнику УВАН», присвяченому проф. М. О. Ветухову.

Поволі зв'язки проф. В. Дубровського з українською діаспорою налагодилися і від 1963 р. він розвиває притаманну йому жваву діяльність, оголошує друком низку наукових, публіцистичних, а передовсім мемуарних причинків, по багатьох українських періодиках в ЗДА, Канаді, Аргентині, Німеччині.

Порозумівшись з проф. С. Онацьким, якого знав ще з Німеччини, проф. В. Дубровський почав містити в часописі «Наш Клич» (Буенос Айрес) від 1963 р. серію статей мемуарного характеру п. з. «Через 20 років». Згодом, від 1964 р. розпочав друкувати там же нову серію — «Листи переміщеного Спостерігача». Разом впродовж 1963—64 рр., під псевдонімом В. Лісковичський, було опубліковано в «Нашому Кличі» понад 40 його статей.

В міжчасі опублікував також спогад — «Виставка Україна під большевицьким ярмом» («Новий Літопис», Вінніпег, 1963, ч. 2—3, стор. 14—17).

На сторінках часопису «Наша Батьківщина», Нью-Йорк, опублікував впродовж 1964 р. свої спогади про перебування на засланні. Вони вийшли незабаром окремою книжкою — «2-ий Відділ БАМЛАГ-у у ГПУ-НКВД», «Н. Б.», Нью-Йорк 1965, 78 ст.

Більша розвідка проф. В. Дубровського історичного характеру про американсько-російські взаємини — «Сторіччя „Російської Легенди” в Америці» була опублікована в «Шевченківському Альманасі Українського Народнього Союзу на 1964 рік», Джерзи Ситі — Нью-Йорк 1963, стор. 145—164.

З моментом заснування журналу — «Український Історик» та «Українського Історичного Т-ва», проф. В. Дубровський негайно став його членом, а на сторінках «Укр. Історика» помістив ряд розвідок і рецензій: «Сучасний Азербайджан з советського погляду» (VI, 1963, ч. 1 і 1964, ч. 2—3); «Спогади про проф. д-ра М. Н. Петровського» (VI, 1964, ч. 2—3); «Мій учитель — проф. Г. А. Максимович» (VI, 1964, ч. 4); «Проф. Василь Ляскоронський» (VI, 1965, ч. 3—4), й інші причинки, що знаходяться ще в редакційній течці «Укр. Історика».

З листування з проф. В. Дубровським довідуємося, що в міжчасі він опублікував також в турецькому журналі «Дергі» (Мюнхен) статтю про Азербайджан. Президент Туреччини читав ту статтю і похвалив її. Це заохотило професора і він написав зараз же іншу статтю про Татарстан, що мала бути опублікована в згаданому «Дергі».

Поза друкованим дорібком проф. В. Дубровський мав з різних часів, або лишилась після нього, значна рукописна спадщина. З того маємо відомості про такі рукописні його праці: 1) «Данило Апостол і його гетьманство». Монографія, тт. I—III + 5 тт. матеріалів (не могла бути видана за советських умов і пропала!); 2) «Акти про кріпаків», тт. I—II, з вступною монографією (готувалася до видання, але пропала!); 3) «Богдан Хмельницький і Туреччина», монографія, розм. у 5 друк. арк. (Була ухвалена до друку в

«Записках Укр. Іст. Філолоґ. Г-ва» в Празі). Див. — «Богдан Хмельницький і Туреччина», автореферат («Чорн. Збірник», кн. X, Женева (Майнц Кастель, 1947, стор. 60—64); 4) «Народні оповідання» Рефік Халіда, переклад з турецької мови, з передмовою і коментарями, розм. на 10 друк арк. (Була прийнята до друку в 1933 р. видавництвом «Укр. Письменник», але в зв'язку з арештуванням проф. В. Дубровського ГПУ заборонено видавати й загинула!). 5) «Поміщики й кріпаки на Україні», популярні історичні нариси, на 12 арк. друк. (Було прийнято до друку видавництвом «Рух» у 1932 р., але з політичних причин не дозволено друкувати советською цензурою, пропало!); 6) «Народи СССР», етнографічний і статистично-історичний огляд на 10 арк. друк. (Було прийнято до видання «Українським Видавництвом Краків—Львів» у Кракові, але з незалежних причин не було видано!); 7) (знаходиться в рукописі) «Національна політика СССР щодо України», т. 1. Історично-публіцистична монографія, 8 арк. друк. (Готувалась до друку?); 8) «Український глек», дослідження з історії укр. матеріальної культури, 3 арк. друк., з альбомом світлин і кресленників (готувалась до друку, пропало); 9) «Короткий курс турецької палеографії», підручник для обізнання з турецькою палеографією, 3 друк. арк. (Готувалось до друку, але було конфісковане ГПУ); 10) «М. Грушевський, С. Петлюра, В. Винниченко, П. Скоропадський», історично-біографічні нариси українських політичних діячів, по 2 друк. арк. кожний нарис; 11) «Автоспомини» в кількох книжках (здається в семи — ? Л. Б.).

Описані періоди творчості проф. В. Дубровського мають спільну прикмету— майже однаковий проміжок часу й напруженість ділання. Але в силу обставин і впливаючих з того заінтересувань автора ці періоди його творчості різняться змістом. Перший період, властиво 1927—33 рр., був переважно науковим. Другий період (1945—56 рр.) вміру віддалення від краю ставав вже тільки науковим відгомонам попереднього. Через жваву громадську діяльність проф. В. Дубровського у той час він був переважно публіцистичним. Останній, третій період, діяльності Покійного, властиво рр. 1963—65, був майже цілком мемуарного характеру. Але без огляду на форму вияву основними мотивами всесторонньої діяльності й творчості В. Дубровського впродовж цілого життя були: палка любов до України, своєї поневоленої Батьківщини й одночасно неустаюча ненависть до Москви, яка його «не забувала» до останніх років його терпкого життя...

Поданий короткий огляд життя, діяльності й творчості пок. проф. В. Дубровського свідчить, що українська громадська втратила в його особі визначного діяча. Українська наука також втратила видатного науковця, зокрема в галузі історії та тюркології. Праці проф. В. Дубровського значно збагатили український науковий дорібок і зберігатимуть свою вартість на довгий час!

*

Д Ж Е Р Е Л А :

1. Особисті взаємини автора з проф. В. Дубровським і його родиною впродовж 1945-1948 рр.
2. Листування з проф. В. Дубровським впродовж 1949-1965.
3. В. Дубровський — Список головніших праць проф. В. Дубровського (до 1946 р. включно), див. Його — Україна й Крим в історичних взаєминах. Женева 1946, стор. 47-49. Вид. «Укр. Морського Інституту», ч. 52.

4. Ф. Бульбенко — «Професор Василь В. Дубровський». Див. «Свобода», чч. 91-92, за 1966 р.
5. Гасло — ДУБРОВСЬКИЙ, Василь, в ЕУ, т. 1, Мюнхен 1955-57, стор. 602.
6. Показник авторів та головніших статей дотеперішніх десяти книжок «Чорноморського Збірника» (I, 1942 — X, 1947). Див. «Чорноморський Збірник», кн. XI, Женева 1947, стор. 84.
7. Видання Українських Науково-Дослідчих Інститутів (на 1949 рік). Див. Видання Науково-Дослідчого Інституту Морської України, ч. 67, Нью Йорк 1949, стор. 1-6.
8. Список авторів, праці яких опубліковано у виданнях Інститутів Суходолового, Морського і Океанічного. (Нью Йорк, 1949), поз. ч. 29.
9. Реєстр праць проф. В. Дубровського: 1. На скитальщині від 1945 року, і 2. В ЗДА від 1956 року. (Денвер, 1966, в рукописі).

.....

Проф. Дмитро Дорошенко

НАРИС ІСТОРІЇ УКРАЇНИ, т. I—II

передруковується у в-ві «Дніпрова Хвиля» в Мюнхені.

Це академічне видання української історії вперше було видано заходом УНІ у Варшаві в рр. 1932—33. Тепер обидва томи появляються одною книгою, разом 610 стор., вступ проф. О. Оглоблина. Книга поступить до продажу при кінці жовтня ц. р. Продажна ціна в полотняній оправі амер. дол. 10.—, в м'якій оправі амер. дол. 8.50. В передплаті: в полотні амер. дол. 8.—, в м'якій оправі амер. дол. 6,75.

Передплату приймається до кінця жовтня 1966.

Адреси для замовлення і для вплати грошей:

„Dniprowa Chwyla“
8 München 2, Dachauerstr. 9, West Germany

Dr. Roman Klimkevich
573 N. E. 102nd St.
Miami Shores, Fla 33138
U. S. A.